

lični esejista Božidar Berko, čitavu rukovet preveo je dr. Ante Debeljak kroz dnevne listove i mesečnike; naročito su zapamćene recenzija uglednog naučenjaka dra Vošnjaka i seriozna studija uvaženog kriminaliste dra Dolenca, koji je sa pravnog stanovišta iscrpno analizirao ovaj tako važan i ozbiljan rad.

Jedanaestu zbirku propratio je vrlo toplim, lepim i naučnim uvodom, agilni hrvatski naučenjak dr. Ivo Politeo, predsednik odvetničke komore i potpredsednik društva hrvatskih književnika. Ova je knjiga naročito kratak klasičnim folklorom i istorijskom građom iz prošlosti naroda Crnih Brda i njegovih mitronosnih i krunonosnih Gospodara.

Pavićević svoje Crnogorce gleda i oertava strogo realističnim okom, bez romantičarske sladunjavosti i lokalnog patriotizma, oportunitizma i konvencionalnosti. Pročitajmo samo uvodnu, rečitu, zanimljivu i ubedljivu priču »Gospodar u Nikšiću«, pa ćemo se uveriti u tu neoborivu istinu.

Raznolikost motiva i bogastvo sentencija upravo zapanjuju.

Ko hoće, ne samo da upozna sveukupnu etničku i etičku stranu Crnogoraca, nego da se koristi naročitim bogastvom i narodnoga i književnoga stila i jezika, mi mu najusrdnije preporučamo ovaj odlični zbornik.

Prazgodovinske topilnice železa na hribu Kučarju na Belokranjskem.

Naš sloveći arheolog prof. dr. V. Schmid, doma iz Gašteja pod Kranjem, je posejil Belokranjsko že večkrat, še ko je vodil pred svetovno vojno tedanji deželni muzej, zbirajoč arheološke ter etnografske predmete. Letos je zopet počastil s svojim obiskom Podzemelj, ali bolje rečeno: bližnji hrib Kučar, kjer je že lani kopal starine. To pač dokazuje, da Belokranj-

ska ni privlačna samo iz klimatskih in turističnih ozirov, ampak da hrani tudi starinoslovske in etnografske zanimivosti, ki jih inteligentni turist mimogrede rad vidi.

Hrib Kučar je značilen po svoji samotni legi, ki se vzpenja kakor vzvišen otok iz sredine velike ravnine ob Kolpi. Ta prirodni skalnati bastijon z dvema vrhovoma (220 metrov nad morjem) prisili Kolpo, da spremeni svojo južno-severno smer toka in da se obrne proti vzhodu pod kotom 90°. Ker ni daleč odtod Metlika, ki po imenu spominja na Metulum, so nekateri zgodovinarji domnevali, da je iskati junaško japonsko mesto na Kučarju, česar pa znanost ne potrjuje. Vendar grobišča okoli Kučarja, zlasti ogromne gomile na severni strani, dokazujejo, da je bil Kučar znamenit center v politično-upravnem, vojaškem in obrtniškem oziru. Stari Jernej Pečnik je pisal, da je bila v prazgodovinski dobi na Kučarju kraljevska prestolnica. Nekateri predmeti, razstavljeni v vitrinah ljubljanskega »Narodnega muzeja«, pač dokazujejo, da jih niso nosili navadni, marveč mogočni in bogati ljudje — če ne člani vladarske rodbine. Velika ogrlica iz debelih medeno-rumenih jantarjevih jagod, je sigurno krasila poprsje kakšne ilirske princeze ali veletrgovca z železom, in antenski bronasti meč, kakršnih so samo malo našli na tleh bivše avstro-ogrske monarhije, je visel v VI. ali V. stoletju pred Kr. ob boku tamošnjega vojvode ali kralja. Vrednost velike jantarjeve ogrlice bi mogli primerjati z vrednostjo biserne ogrlice sedanje dobe.

Kaj pa je pripomoglo predzgodovinskemu političnemu centru Belokranjcev do moči in bogastva? Gotovo ne samo ugodna lega Kučarja in plodnost tal okoli njega, marveč še

nekaj drugega — a to je železo in železna industrija.

Če se po tem uvodu ozremo na arheologa Schmida in njegovo proučevanje Kučarja, omenjamo, da je že lansko leto (1932) tam odkopal nekoliko prazgodovinskih topilnic železne rude, ki so po svoji vsebini in po obliki kazale zelo starinski značaj, kakor da bi bile iz zgodnje halštadske dobe, po priliki 1000—600 pred Kr. Kritično proučevanje in raziskavanje oblik in vsebine letos odkopanih topilnic železa in vsebine grobov iz stelnikov pri Grmu pa je pokazalo, da kultura na Kučarju v tej belokranjski »dolini smrti« spada v srednjo (VI. stoletje pred Kr.) in mlajšo (V. stoletje) halštadsko dobo in da se družijo že z izdelki keltske (latenske) kulture, po priliki 400 let pred Kristovim rojstvom.

Rimski republikanski srebrnik iz l. 83 pred Kr. (ko je bil konzul C. Norbanus, pristaš diktatorja C. Marija), ki so ga našli na severnem pognožju Kučarja, kaže, da so tedaj obstojale trgovske vezi med tedanjim prebivalstvom Bele Kranjske in Italije, posebno Akvileje. Ta denar je bil prevrtan in so ga nosili kot okrasni privesek okoli vrata. Lahko da je Bela Krajina dobila denar za svoje pridelke, v prvi vrsti za železo. Lanska in letošnja raziskavanja, so namreč dokazala industrijsko proizvodnjo železa na hribu Kučarju.

Starinski način topljenja železa po zelo primitivnih metodah, je sprva kazal, da bi te topilnice utegnile biti iz starejše halštadske dobe (posebno zaradi tega, ker so ostanki lončenih posod sprva kazali zelo primitivno izdelavo ter ornamentiko. Šele letos

so našli fragmente keramike z značilnimi okraski najmlajše halštadske in pozne latenske (La Tène) ornamentike, tako, da kučarske topilnice spadajo v mlajšo dobo, v drugo polovico I. tisočletja pred Kr.

Topilnice se nahajajo na južnem pobočju Kučarja in so približno okrogle ali podolgovate naravne kotanje med skalami, izmed katerih so bile nekatere še posebej poglobljene. Dno je bilo zaravnano z ilovico, ki je bila debelo prepečena. Poleg ostankov keramike, kosti, posebno govejih, so našli v topilnicah mnogo kosov žindre in sirovega železa, kakor tudi lepe »matice« (Luppe). Na južnem pobočju Kučarja pihajo namreč v nekaterih letnih časih stalni močni vetrovi med 9. dopoldansko in 2. popoldansko uro, in ti so stalno vzdrževali ogenj v topilnicah prazgodovinske dobe. Starine imajo bolj japonski karakter in tedanji prebivalci so bili Kolapijani (Pokupci).

Vzrok, da so na Kučarju napravili topilnice, je v tem, da je ljubko belokranjsko brezje, ki se vleče v polukrogu od Žežlja pri Vinici do Metlike, polno železne rude, specialno rjavega in rdečega železovca. Tudi sosednje hrvatsko ozemlje Brajcevo, posebno okolica vasi Pravutine, je polno rdeče železne rude.

Najmlajša naslednica teh naših prvotnih predzgodovinskih topilnic na Belokranjskem, je bila v XIX. stoletju velika topilnica in livarna železa v Gradcu pri Črnomlju, ki jo je osnoval baron Friedau na prigovarjanje koroškega inženjerja Homača.

Podzemelj na Kolpi 18. VIII. 1933.

N. Županić.